

Компанович М.С.

Український католицький університет

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ СНОВИДІНЬ ПІДЛІТКІВ ІЗ ПСИХОСОМАТИЧНИМИ СЕРЦЕВО-СУДИННИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

У статті описано результати проведеного контент-аналізу тематики сновидінь у підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями. Сновидіння розглянуто в контексті психоаналітичного підходу як форму відреагування глибинних переживань та їх латентних змістів у пацієнтів-підлітків у часі госпіталізації. Оскільки сновидіння є наслідок фізичної і психічної реальності сновидця, глибоким інструментом для пізнання прихованих проблем особистості. Проте багато механізмів сновидінь досі не зрозумілі. Аналізуючи сновидіння, можна виявити непізнаний для клієнта ресурс несвідомого, як наслідок, вивчаючи символіку сновидінь, можна дізнатись про хворобу, яка починає проявлятися, чи про те, яку функцію виконує захворювання для сновидця. Запропоновано також поділ сновидінь у пацієнтів із психосоматичними дисфункціями на маніфестні сновидіння, що опрацьовують сенс захворювання та сновидіння, що опрацьовують наслідки захворювання.

Проаналізовано тематику сновидінь підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями за життєвими сферами досліджуваних, а саме міжособистісні стосунки, сфера побуту та екзистенційних переживань. Проведено статистичне опрацювання результатів контент-аналізу тематики сновидінь для підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями та контрольної групи досліджуваних, також за нозологічними групами пацієнтів-підлітків із есенціальною гіпертонією, гіпотонією, вегето-судинною дистонією, аритмією. Також розглянуто сновидіння досліджуваних за формою їхнього втілення, що спостерігаються у сновидіннях досліджуваних: відщеплена від сновидця; включеність у буденну реальність сновидця; змішана форма відображення сновидіння; егоцен-трична форма втілення.

Основну увагу звернено на відмінності, які спостерігаються в досліджуваних експериментальної та контрольної груп, а також на особливості опрацювання сновидцями тематики сновидінь з огляду на діагностовано дисфункції, внаслідок якої досліджувані перебувають на госпіталізації.

Ключові слова: контент-аналіз сновидінь, механізми сновидінь, психоаналітична психотерапія, підлітки, психосоматичні серцево-судинні захворювання.

Постановка проблеми. У психоаналітичній психотерапії психосоматичних розладів можемо виокремити такі форми опрацювання захворювання через сновидіння: 1. Сновидіння, що маніфестують про захворювання, куди відносяться часто повторювані сні певної тематики. 2. Сновидіння, що опрацьовують психосоматичний розлад. До цієї групи сновидінь можемо віднести такі форми відреагування на захворювання, як заперечення, відщеплення, інтеграція, пристосування або пошук вторинної вигоди від хвороби. 3. Сновидіння, що опрацьовують наслідки психосоматичних розладів. В основі цієї групи сновидінь часто лежить конфлікт примирення з новим травмованим хворобою образом Я сновидця.

Аналіз основних досліджень. Одним із перших, хто спробував аналізувати сновидіння як прояв витіснених в підсвідомість переживань, був З. Фройд. На його думку, сновидіння символізують несвідомі потреби й тривоги особистості. Головною характеристикою сновидіння, за З. Фройдом, є те, що сновидіння побуджене бажанням, а виконання цього бажання реалізується через зміст сновидіння. Тобто сновидіння є усуванням подразників, що порушують сон шляхом ілюзорного переживання виконання бажання. Процеси, внаслідок яких із прихованих думок сновидіння, соматичних подразників, залишків денних вражень формується явний зміст сновидіння, використовують чотири основних меха-

нізми: згущення, зміщення, вторинне опрацювання та образне зображення думок [5].

В аналітичній психотерапії виокремлюється індивідуальна та групова форма роботи зі сновидіннями клієнта. Робота зі сновидінням в індивідуальній психотерапії передбачає надійну форму трансферу у стосунках між аналітиком та аналізантом, що є запорукою якісного опрацювання важливої для перебігу терапії інформації і часто є «прямим повідомленням» несвідомого клієнта несвідомому аналітику. Тому робота зі сновидіннями – це «бесіда» двох підсвідомостей, що відбувається під контролем уважного і сильного Его психотерапевта. М. Кан сформулював перелік вимог до функціонування психічного апарату аналізанта, які забезпечують можливість працювати зі сновидінням, до них належить: добра взаємодія між Его і несвідомим; внутрішнє несвідоме джерело занепокоєння (рушійна сила сновидіння); достатня інтегративна сила Его і хороша здатність до символізації; дистанціювання від надто жорсткого морального контролю; збереження після образів сну в стані неспання [2].

Групова робота зі сновидінням клієнтів має певні особливості, Х. Фукс вважав, що кожен сон який розповідають в групі є власністю цієї групи. Групові сні є важливою формою комунікації, що стосуються групової динаміки. Е. Гартман пропонує модель сну, у центрі якої фокусує афективний досвід. В основі його клінічних спостережень лежать серійні посттравматичні сні, зокрема сні після захворювань. Під впливом емоційного досвіду відбувається накладання на метафоричну, образну мову афективного стану сновидця, власне цей феномен Е. Гартман формулює як «сні контекстуалізовані емоціями». Згодом цю ідею доповнив Е. Фіз, розглядаючи сновидіння як процес самозцілення у формі «нічної психотерапії». В. Шіндлер наголошує на тому, що сон відтворює приховані афекти хворого і до цих афектів можна торкнутись лише афективним шляхом за допомогою схожого психоемоційного досвіду. М. Гротьян у своїй праці про групову роботу зі сновидіннями описує сон як продукт групового досвіду, латентні змісти якого група «зчитує» більш чуттєво, ніж сам сновидець [1; 3; 4].

Метод контент-аналізу сновидінь використований дослідниками (К. Абрахам, З. Фройд, Р. К. Баландін, А. М. Вейн, Н. Я. Грот, Р. Мей, Л. Калігор, В. М. Касаткін, Е. Д. Коен, Н. Малкольм, В. Філліпс) як у психотерапевтичній практиці, так і в науковому осмисленні, що дає мож-

ливість систематизувати та класифікувати за сферами, тематикою та змістами опрацьовувані сновидцям несвідомі сенси щодо різних аспектів свого життя.

Виклад основного матеріалу. Сновидіння є психічним феноменом, продуктом і проявом сновидця у відповідь на подразники, що є прямим, неприкритим виконанням бажання сновидця, а функцією сновидіння є оберігання сну. Сновидіння найчастіше переживаються у зорових образах, що супроводжуються думками та почуттями, які подразнюють різні рецептори.

Дослідження проводилося в часі госпіталізації респондентів на базі Комунального некомерційного підприємства «Львівська 1-ша міська клінічна лікарня ім. Князя Лева» Центру «Підліток і сім'я» та Львівського некомерційного підприємства «Міська дитяча клінічна лікарня» м. Львова, що тривала з 2015 по 2018 рр. Всього в ньому взяли участь 180 підлітки із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями (ессенціальна гіпертонія, гіпотонія, вегето-судинна дистонія, аритмія), а також 180 підлітків які склали контрольну групу.

За допомогою методу контент-аналізу сновидінь нами було виокремлено тематику сновидінь характерну для підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями та контрольної групи досліджуваних. Ця тематика класифікована за життєвими сферами підлітків.

Сфера міжособистісних стосунків включає в себе *тематику любові*, у сновидіннях досліджуваних має такі контексти: негативний, мрійливо-позитивний та сексуальний. *Тематика покарання* носить у сновидіннях підлітків такі форми втілення: сновидець переживає покарання, сновидець карає когось. *Тематика втечі*, спостерігається у двох векторах: сновидець тікає від когось; сновидця переслідують; сновидець переходується від когось. *Тематика сварки* має дві форми втілення: включеність сновидця у сварку та спостереження сновидця за сваркою. *Тематика конкуренції* розгортається у двох змістах сновидець конкурує з кимось та хтось конкурує зі сновидцем. *Тематика дружби*: дружба як ресурс для сновидця та протилежний, коли дружба є фрустрацією для сновидця. Схожа ситуація спостерігається з *тематикою сиблінгових стосунків* у сновидінні, які переживаються сновидцем як ресурсні та в протилежному вияві, як фруструючі.

Сфера побуту включає таку *тематику*: контакт із предметами побуту, які є фізично важкими

для сновидця. Ці сновидіння характеризуються двома формами розгортання їхньої атракції, а саме контакту сновидця із чимось важким та уникнення сновидцем чогось важкого.

Сфера екзистенційних переживань фігурує у сновидіннях досліджуваних як тематика фізичної смерті та тематика страху втрати чогось чи когось значимого.

Для збору сновидінь нами використано план опису сновидінь ОППРЗ (обстановка, персонажі, події, реагування, завершення) В. Філіпса з метою розуміння їхнього емоційного підтексту. Цей план був поданий обом групам підлітків у щоденник інтроспекції та рефлексії як структура для нотування сновидіння.

За формою втілення можемо виокремити чотири, що спостерігаються у сновидіннях досліджуваних: 1. Відщеплена від сновидця (образи кінофільмів, книг, чужих розповідей, тощо). 2. Включеність у буденну реальність сновидця (є продовженням денних подій). 3. Змішана форма відображення сновидіння. 4. Егоцентрична форма втілення – уві сні все відбувається навколо сновидця, заради сновидця або через сновидця.

Результати описової статистики дозволяють виявити середнє значення за тематикою сновидінь та формою їхнього втілення, що відповідають життєвим сферам підлітків експериментальної та контрольної груп. Інтерпретуючи результати роботи зі сновидіннями, тематику класифікуємо за попередньо описаною характеристикою. Тож проаналізуємо детальніше тематику сновидінь у підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями та їхніх однолітків без проявів захворювання.

Сфера переживань міжособистісних стосунків характеризується такою тематикою у сновидіннях підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями: спостерігання сновидцем за сваркою (M=4,88 S.D=3,205), включеність сновидця у сварку (M=4,42 S.D=4,079), сновидець несе за щось покарання (M=5,43 S.D=3,322), сновидець карає когось (M=5,14 S.D=3,524), втеча сновидця від когось (M=2,67 S.D=3,323), переслідування сновидця (M=2,74 S.D=3,418), сновидець ховається від когось (M=3,80 S.D=3,69), сновидець конкурує із кимось (M=5,91 S.D=3,114), зі сновидцем хтось конкурує (M=3,37 S.D=2,796), дружба як ресурс для сновидця (M=3,69 S.D=3,058), дружба як фрустрація для сновидця (M=5,26 S.D=3,147), сиблінгові стосунки як ресурс (M=2,60 S.D=2,438), сиблінгові стосунки як фруструючі (M=6,25 S.D=2,659).

Особливості переживання підлітком міжстатевих стосунків, що проявляється в тематиці любові: переважає тематика любові з негативним контекстом (M=4,02 S.D=2,98), любов із мрійливо-позитивним контекстом (M=3,41 S.D=3,27), найменше простежується тематика любові із сексуальним контекстом (M=2,06 S.D=2,115).

Для контрольної групи підлітків характерними є такі особливості переживання у сновидіннях тематики міжособистісної взаємодії. Зокрема, спостерігання сновидцем за сваркою (M=3,87 S.D=3,250), включеність сновидця у сварку (M=2,73 S.D=2,792), сновидець несе за щось покарання (M=1,67 S.D=1,990), сновидець карає когось (M=1,79 S.D=2,228), втеча сновидця від когось (M=1,75 S.D=2,076), переслідування сновидця (M=1,71 S.D=2,025), сновидець переходить від когось (M=1,60 S.D=2,363), сновидець конкурує з кимось (M=2,47 S.D=1,992), зі сновидцем хтось конкурує (M=3,00 S.D=2,828), дружба як ресурс для сновидця (M=4,85 S.D=3,752), дружба як фрустрація для сновидця (M=1,93 S.D=2,302), сиблінгові стосунки як ресурс (M=6,67 S.D=3,713), сиблінгові стосунки як фруструючі (M=1,07 S.D=1,588).

Особливості опрацювання підлітками контрольної групи міжстатевих стосунків, що характеризується втіленням у сновидіннях такої тематики: переважає тематика любові з негативною конотацією (M=3,30 S.D=1,125), тематика любові із мрійливо-позитивною конотацією (M=3,41 S.D=3,087), найяскравіше спостігається тематика любові із сексуальним контекстом (M=5,69 S.D=3,601).

Сфера побутових взаємодій в підлітків із експериментальної групи в сновидіннях проявляється в переживанні сновидцями дискомфортних станів, що втілюється в такій тематиці: контакт сновидців із чимось важким (M=3,52 S.D=3,710), уникнення сновидцями чогось важкого (M=4,31 S.D=3,483).

У тематиці сновидінь контрольної групи досліджуваних переживання дискомфортних станів проявляється в незначному вияві, також як контакт з чимось важким (M=1,47 S.D=1,977) та уникнення чогось важкого (M=1,50 S.D=2,023).

Сфера екзистенційних переживань та страхів проявляється в тематиці сновидінь підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями як тема смерті (M=4,28 S.D=3,556) та страх втрати (M=4,19 S.D=3,616). У контрольній групі досліджуваних спостерігається також тема смерті (M=2,58 S.D=3,205) та страх

втрати виявляється значно яскравіше ($M=5,84$ $S.D=3,145$).

За формою втілення сновидінь у підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями спостерігаються відщеплена від реальності сновидця форма втілення ($M=2,73$ $S.D=2,792$), переважає включеність у буденну реальність сновидця ($M=6,25$ $S.D=2,659$), також трапляється змішана форма втілення сновидінь ($M=2,06$ $S.D=2,115$). Натомість у контрольній групі досліджуваних переважає відщеплена від реальності сновидця форма втілення ($M=5,26$ $S.D=3,147$), спостерігається також включена в буденну реальність сновидця форма втілення ($M=2,73$ $S.D=2,792$) та змішана ($M=1,75$ $S.D=2,076$).

Тож можемо простежити такі особливості переживання у сновидінні міжособистісних стосунків досліджуваних із експериментальної та контрольної груп. У підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями переважає тематика сновидінь така, як покарання, втеча та переслідування, яка в контрольній групі спостерігається значно менше. Натомість також доволі часто підліткам сниться спостерігання за сварками та вони бачать уві сні, як хтось конкурує з ними, але дружбу та сиблінгові стосунки підлітки контрольної групи переживають уві сні здебільшого як ресурсні. Також значно менше підлітки із контрольної групи опрацьовують тему смерті, але значно більше проявляється страх втрати, як правило, позитивного соціального іміджу. Переживання підлітками тематики міжстатевих стосунків у сновидіннях характеризується наступними особливостями. У підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями спостерігається любов із негативною контекстом та любов із позитивно-мрійливим контекстом, але найменше виявляється тематика любові із сексуальним контекстом, натомість ця тематика переважає в контрольній групі досліджуваних.

За формою втілення сновидінь можемо виокремити такі відмінності: у підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями переважає включеність у буденне життя сновидця, натомість у підлітків без проявів захворювання – навпаки, відщепленість від реального життя сновидця, що можна пояснити сильним контролем та фіксацією на денних переживаннях підлітків із експериментальної групи, натомість підлітки з контрольної групи уві сні є менш контролюючими, що дозволяє їм символічно відреагувати денні переживання.

Результати описової статистики тематики сновидінь досліджуваних експериментальної групи за нозологіями. У підлітків із діагнозом «*ессенціальна гіпертонія*» включеність сновидців у міжособистісні стосунки проявляється в такій тематиці: спостерігання сновидця за сваркою ($M=3,50$ $S.D=2,813$), включеність сновидця у сварку ($M=6,66$ $S.D=3,763$), сновидця карають за щось ($M=4,46$ $S.D=3,559$), сновидець карає когось ($M=7,03$ $S.D=2,709$), втеча сновидця від когось ($M=0,83$ $S.D=1,599$), переслідування сновидця ($M=6,70$ $S.D=2,705$), сновидець переховується від когось ($M=1,03$ $S.D=1,519$), сновидець конкурує з кимось ($M=1,80$ $S.D=1,788$), зі сновидцем хтось конкурує ($M=7,03$ $S.D=2,226$), дружба як ресурс для сновидця ($M=7,00$ $S.D=2,067$), дружба як фрустрація для сновидця ($M=1,86$ $S.D=1,676$), сиблінгові стосунки як ресурс ($M=1,80$ $S.D=1,788$), сиблінгові стосунки як фрустрація ($M=7,03$ $S.D=2,266$). Тематика любові опрацювання у сновидіннях в таких формах: переважає тематика любові із негативною контекстом ($M=5,20$ $S.D=2,524$), також простежується тематика любові із сексуальним контекстом ($M=2,36$ $S.D=2,075$), любов із мрійливо-позитивним контекстом виявляється найменше ($M=1,83$ $S.D=2,379$). Переживання підлітками із есенціальною гіпертонією дискомфортних станів та екзистенційних страхів, проявляється в такій тематиці: контакт із чимось важким ($M=6,20$ $S.D=3,387$), уникнення чогось важкого ($M=1,20$ $S.D=2,006$), тема смерті ($M=1,60$ $S.D=2,222$), страх втрати ($M=3,83$ $S.D=3,322$). За формою втілення сновидінь у досліджуваних із есенціальною гіпертонією спостерігається включеність у буденну реальність сновидця, що є продовженням денних подій ($M=2,80$ $S.D=1,063$).

Тож для підлітків із діагнозом есенціальна гіпертонія характерними є такі особливості. Ці підлітки у сновидіннях активно беруть участь у сварках, а також вони схильні карати когось, аніж бути об'єктом покарання, також переживають уві сні переслідування, що свідчить про активну життєву позицію цих досліджуваних. Цікавим є те, що досліджувані підлітки із есенціальною гіпертонією є дружлюбними та відкритими у взаємодії з оточуючими, дружні стосунки трактують як ресурс, але натомість тематика сиблінгових стосунків для них є фруструючою. Що стосується взаємодії із протилежною статтю, яка проявляється у сновидіннях через тематику любові, то це в даних досліджуваних більшою мірою має негативний контекст. Особливості переживання у вісні цими досліджуваними

контакту із чимось, що розцінюється як важке, свідчить про життєву стратегію включеності у справи, які в більшості випадків вимагають від досліджуваних присутньої затрати сил. Для підлітків із цим діагнозом є притаманним опрацювання у вісній тематиці втрати, що також може свідчити про захисні, більш сплюснені способи ореальнення глибших досвідів, контакт з якими є занадто важкими для підлітків, тому відтворюється уві сні в безпечній формі.

Досліджувані підлітки із діагнозом *гіпотонія* характеризуються такими відмінностями в тематиці сновидінь, включеності сновидця в міжособистісні стосунки: спостереження сновидцем за сваркою (M=5,86 S.D=2,542), включеність сновидця у сварку (M=1,76 S.D=3,103), сновидець несе за щось покарання (M=7,06 S.D=2,664), сновидець карає когось (M=4,46 S.D=3,559), втеча сновидця від когось (M=0,66 S.D=1,224), переслідування сновидця (M=0,50 S.D=0,900), сновидець переховується від когось (M=4,80 S.D=3,626), сновидець конкурує з кимось (M=5,80 S.D=3,021), зі сновидцем хтось конкурує (M=2,83 S.D=2,653), дружба як ресурс для сновидця (M=2,56 S.D=2,045), дружба як фрустрація для сновидця (M=7,00 S.D=2,067), сиблінгові стосунки як ресурсні (M=6,33 S.D=2,073), сиблінгові стосунки як фруструючі (M=2,63 S.D=1,586). Тема любові фігурує в наступних контекстах опрацювання через сновидіння: любові із негативним контекстом (M=1,43 S.D=2,176), переважає тематика любові із сексуальним контекстом (M=6,20 S.D=2,683), а також простежується тематика любові із мрійливо-позитивною контекстом (M=1,83 S.D=2,198). Опрацювання підлітками з гіпотонією дискомфортичних станів та екзистенційних страхів через сновидіння спостерігається в такій тематиці: контакт із чимось важким (M=1,76 S.D=3,450), уникнення чогось важкого (M=6,20 S.D=2,987), тема смерті (M=6,26 S.D=4,003), страх втрати (M=1,10 S.D=1,604). За формою втілення в досліджуваних із гіпотонією переважає включеність у буденну реальність сновидця, що є продовженням денних подій (M=2,26 S.D=1,229).

Підлітки з діагнозом «гіпотонія» в міжособистісній взаємодії за матеріалами сновидінь обирають пасивну позицію, вони схильні спостерігати за сварками, підлягати самим покаранням, аніж карати когось, також сновидці схильні ховатись від певної загрози, аніж тікати, чинячи активну дію. Проте також ці досліджувані у сновидінні схильні виявляти активну позицію щодо конкуренції, через що дружні стосунки схильні розціню-

вати як фрустрацію, тобто трактуючи їх як певним чином загрозові для себе, а сиблінгові натомість як ресурсні та безпечні. Тема міжстатевих стосунків у сновидіннях підлітків із гіпотонією проявляється через тематику любові із сексуальним контекстом. В опрацюванні дискомфортичних станів та екзистенційних страхів підлітки з гіпотонією у сновидіннях схильні уникати контакту із чимось, що здається їм важким, а також акцентовані на темі смерті.

Підліткам із діагнозом «*вегето-судинна дистонія*» притаманна наступна відмінність у тематиці сновидінь. За тематикою перебування сновидців у міжособистісні стосунки: спостереження сновидцем за сваркою (M=6,30 S.D=2,805), включеність сновидця у сварку (M=1,13 S.D=2,388), сновидець несе за щось покарання (M=5,73 S.D=2,690), сновидець карає когось (M=4,23 S.D=3,559), втеча сновидця від когось (M=6,40 S.D=2,672), переслідування сновидця (M=0,83 S.D=1,599), сновидець ховається від когось (M=3,66 S.D=3,717), сновидець конкурує з кимось (M=7,26 S.D=2,116), зі сновидцем хтось конкурує (M=2,96 S.D=2,470), дружба як ресурс для сновидця (M=1,80 S.D=1,788), дружба як фрустрація для сновидця (M=7,03 S.D=2,266), сиблінгові стосунки як ресурс (M=1,86 S.D=1,676), сиблінгові стосунки як фрустрація (M=7,00 S.D=2,067). Тема любові фігурує у наступних формах опрацювання: тематика любові із негативним контекстом (M=1,30 S.D=2,135), переважає тематика любові із сексуальним контекстом (M=6,76 S.D=2,445), а також простежується тематика любові із мрійливо-позитивною контекстом (M=1,76 S.D=2,128). Особливості опрацювання підлітками із вегето-судинною дистонією дискомфортичних станів та екзистенційних страхів, проявляється в такій тематиці: контакт із чимось важким (M=1,00 S.D=2,084), уникнення чогось важкого (M=6,23 S.D=2,737), тема смерті (M=5,56 S.D=2,608), страх втрати (M=5,33 S.D=3,808). За формою втілення сновидінь у досліджуваних із вегето-судинною дистонією спостерігається включеність у буденну реальність сновидця, що є продовженням денних подій (M=2,56 S.D=1,104).

Таким чином, підліткам із діагнозом «*вегето-судинна дистонія*» у сновидіннях притаманною є спостерігачка позиція, а також схильність до уникнення, тікання від певної загрози. Сновидці схильні конкурувати, що свідчить про відкриту позицію у контакті з іншими, вони вважають себе гідними суперниками, або часто схильні викликати прихильність через зваблення. Ці досліджу-

вані розглядають дружбу та сиблінгові стосунки як фрустрацію. Натомість у сновидіннях, що мають тематику міжстатевої взаємодії, у підлітків переважає любов із сексуальним контекстом. Також досліджувані підлітки схильні уникати контакту із тим, що трактується ними як важке, немає присутніх відмінностей у прояві тематики смерті та страху втрати.

У підлітків із діагнозом «аритмія» за тематикою перебування сновидців у міжособистісних стосунки: спостереження сновидцем за сваркою (M=3,75 S.D=2,798), включеність сновидця у сварку (M=6,41 S.D=4,022), сновидець несе за щось покарання (M=4,34 S.D=3,558), сновидець карає когось (M=7,00 S.D=2,751), втеча сновидця від когось (M=0,68 S.D=1,137), переслідування сновидця (M=6,79 S.D=2,704), сновидець ховається від когось (M=1,31 S.D=2,123), сновидець конкурує з кимось (M=6,79 S.D=2,568), зі сновидцем хтось конкурує (M=2,51 S.D=2,063), дружба як ресурс для сновидця (M=6,93 S.D=2,069), дружба як фрустрація для сновидця (M=1,86 S.D=1,705), сиблінгові стосунки як ресурсні (M=1,86 S.D=1,787), сиблінгові стосунки як фруструючі (M=7,17 S.D=2,237). У досліджуваних переважає тематика любові із негативним контекстом (M=5,65 S.D=2,409), проявляється тематика любові із мрійливо-позитивною контекстом (M=1,82 S.D=2,421), та найменше виявлено тематику любові із сексуальним контекстом (M=2,03 S.D=2,112). Особливості опрацювання підлітками із аритмією дискомфортичних станів та екзистенційних страхів проявляється в такій тематиці: контакт із чимось важким (M=5,89 S.D=3,266), уникнення чогось важкого (M=1,24 S.D=2,029), тема смерті (M=3,62 S.D=3,166), страх втрати (M=2,86 S.D=3,356). За формою втілення сновидінь у досліджуваних із аритмією переважає включеність у буденну реальність сновидця (M=2,86 S.D=1,301), що є продовженням денних подій.

Тож серед підлітків із аритмією виявлено такі особливості в тематиці опрацювання у сновидіннях міжособистісних стосунків: сновидець бере активну участь у сварках, ці досліджувані схильні карати когось, аніж бути покараними, досліджувані часто стають об'єктами переслідування, схильні проявляти активну позицію в конкуренції, але водночас дружбу вони переживають у сновидінні як ресурсну, натомість сиблінгові стосунки сприймають як фруструючі. Втілення теми любові у сновидіннях цими досліджуваними опрацьовується в негативному контексті. Яскраво простежується тематика контакту досліджуваних

із тим, що розцінюється підлітками як тяжке для них, також більше фігурує тема фізичної смерті, аніж втрати чогось.

У підлітків із діагнозом «кардіоневроз» за тематикою перебування сновидців у міжособистісних стосунки: спостереження сновидцем за сваркою (M=6,30 S.D=3,788), включеність сновидця у сварку (M=3,73 S.D=3,016), сновидець несе за щось покарання (M=4,06 S.D=3,453), сновидець карає когось (M=6,36 S.D=2,747), втеча сновидця від когось (M=0,73 S.D=1,142), переслідування сновидця (M=0,70 S.D=1,342), сновидець ховається від когось (M=7,10 S.D=3,055), сновидець конкурує з кимось (M=6,73 S.D=2,558), зі сновидцем хтось конкурує (M=2,53 S.D=2,192), дружба як ресурс для сновидця (M=2,00 S.D=1,911), дружба як фрустрація для сновидця (M=7,20 S.D=2,203), сиблінгові стосунки як ресурсні (M=1,86 S.D=1,676), сиблінгові стосунки як фруструючі (M=6,76 S.D=2,238). Переважає тематика любові з негативним контекстом (M=5,33 S.D=2,509), також виявлено тематику любові із сексуальним контекстом (M=2,20 S.D=2,107), найменше виявлено тематику любові із мрійливо-позитивною контекстом (M=1,83 S.D=2,379). Особливості опрацювання підлітками із кардіоневрозом дискомфортичних станів та екзистенційних страхів проявляється в такій тематиці: контакт із чимось важким (M=2,70 S.D=2,705), уникнення чогось важкого (M=5,66 S.D=2,892), тема смерті (M=4,80 S.D=3,448), страх втрати (M=5,58 S.D=3,255). За формою втілення сновидінь у досліджуваних із кардіоневрозом переважає включеність у буденну реальність сновидця, що є продовженням денних подій (M=2,90 S.D=1,155).

Таким чином, можемо простежити такі особливості в тематиці сновидінь підлітків із кардіоневрозом, досліджувані підлітки у сновидіннях обирають пасивну позицію. Також вони схильні уникати відповідальності, що простежується в опрацюванні тематики покарання сновидцем когось, переважає тематика втечі, що може характеризуватись як спосіб уникнення почуття провини. Ці підлітки також схильні конкурувати та розцінювати дружні та сиблінгові стосунки як фруструючі. Тематика любові у сновидіннях цих досліджуваних має негативний контекст, також їм властиво переживати страх смерті.

Висновки з дослідження і подальші перспективи цього напрямку. Контент-аналіз тематики сновидінь досліджуваних експериментальної та контрольної груп дає можливість простежити

певні відмінності. У підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями переважає тематика сновидінь така, як покарання, втеча та переслідування, яка значно менше, але все ж спостерігається і в контрольній групі, що можна пояснити в контексті вікових особливостей досліджуваних. Проте дружні та сиблінгові стосунки підлітки з контрольної групи переживають уві сні здебільшого як ресурсні, а також значно менше опрацьовують тему смерті. У підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями спостерігається любов із негативною

контекстом та любов із мрійливо-позитивним контекстом, але найменше спостерігається тематика любові із сексуальним контекстом, натомість ця тематика переважає в контрольній групі досліджуваних. У підлітків із експериментальної групи за формою втілення сновидінь переважає включеність у буденне життя сновидця, натомість у контрольній групі, навпаки, відщепленість від реального життя сновидця, що можна пояснити сильним контролем та фіксацією на денних переживаннях підлітків із психосоматичними серцево-судинними захворюваннями.

Список літератури:

1. Глива Є. Вступ до психотерапії : навч. посіб. Острог-Київ : Вид-во «Острозька академія» ; вид-во «Кондор», 2004. 80 с.
2. Кан М. Психологія сновидень і розвиток психоаналитического методу. *Современная теория сновидений*. Москва, 1999. С. 45–70.
3. Компанович М.С. Робота зі сновидіннями у діагностиці та психотерапії психосоматичних розладів. *Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум: матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 червня 2016 р.)*. Львів : Львівський інститут МАУП, 2016. С. 57–60.
4. Лейбін В. Психоаналіз : учебник. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 292 с. 5. Фройд З. Введение в психоанализ. Лекции. Санкт-Петербург : Питер, 2007. С. 45–131.

Компанович М.С. CONTENT ANALYSIS OF DREAMS OF ADOLESCENTS WITH PSYCHOSOMATIC CARDIOVASCULAR DISEASES

The article describes the results of the content analysis of dreams in adolescents with psychosomatic cardiovascular disease. Dreaming is considered in the context of a psychoanalytic approach as a form of response to deep feelings and their latent contents in adolescent patients at the time of hospitalization. Because dreaming is a consequence of the physical and mental reality of the dreamer, a profound tool for understanding the hidden problems of personality. However, many mechanisms of dreams are still unclear. Analyzing dreams, you can identify an unknown to the client resource of the unconscious, as a result, studying the symbolism of dreams, you can learn about the disease that is beginning to manifest itself, or about the function of the disease for the dreamer. It is also proposed to divide dreams in patients with psychosomatic dysfunctions into manifest dreams, those that work on the meaning of the disease and dreams that work on the consequences of the disease.

The topic of dreams of adolescents with psychosomatic cardiovascular diseases in the life spheres of the subjects, namely interpersonal relationships, life and existential experiences. Statistical analysis of the results of content analysis of dream topics for adolescents with psychosomatic cardiovascular diseases and the control group of subjects, as well as nosological groups of adolescent patients with essential hypertension, hypotension, vegetative-vascular dystonia, arrhythmia. The dreams of the subjects are also considered according to the form of their embodiment, which are observed in the dreams of the subjects: detached from the dreamer; inclusion in the everyday reality of the dreamer; mixed form of dream reflection; egocentric form of embodiment.

The main attention is paid to the differences observed in the studied experimental and control groups, as well as to the peculiarities of the dreamers' elaboration of the subject of dreams in view of the diagnosed dysfunction as a result of which the subjects are hospitalized.

Key words: content analysis of dreams, mechanisms of dreams, psychoanalytic psychotherapy, adolescents, psychosomatic cardiovascular diseases.